

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 11/2004 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ungdomsstraff och till vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 8 juni 2004 en proposition med förslag till lag om ungdomsstraff och till vissa lagar som har samband med den (RP 102/2004 rd) till lagutskottet för beredning.

Utlåtande

Den 23 september 2004 bad lagutskottet grundlagsutskottet lämna utlåtande om propositionen och särskilt fokusera på de från propositionen avvikande ikraftträdande- och övergångsarrangemang som framgår av en bifogad promemoria från justitieministeriet (GrUU 34/2004 rd).

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Janne Kanerva, justitieministeriet
- överinspektör Anne Hujala, social- och hälsovårdsministeriet
- tingsdomare Tiina Veranen, Esbo tingsrätt

- tingsdomare Asko Nurmi, Åbo tingsrätt
- häradssåklagare Seppo Tiittanen, åklagarämbetet vid Joensuu härad
- överdirektör Maija Kukkonen, Kriminalvårdsväsendet och Brottsförhållningsverket
- kriminalkommissarie Jorma Alvila, polisinspektionen vid Joensuu härad
- forskare Jouko Karjalainen, Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården Stakes
- byråchef Olli Salin, Helsingfors stads socialverk
- ombudsman Jukka Mäki, Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä PÄIVYT
- medicine doktor Matti Kaivosoja
- professor Pekka Koskinen
- professor Raimo Lahti.

Dessutom har utskottet fått skriftliga utlåtanden från

- Helsingfors hovrätt
- professor Ari-Matti Nuutila.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att ungdomsstraffet permanent tas i bruk i hela landet som en påföljd för brott som någon har begått före fyllda 18 år. Samtidigt föreslås det att i strafflagen, brottskadelagen och lagen om skadestånd för olycksfall åt personer, som intagits i särskilda straff-, un-

derhålls- och vårdanstalter görs de ändringar som lagen om ungdomsstraff förutsätter.

Ungdomsstraffet enligt lagförslaget är fortfarande ett straff som är på samma nivå som ett villkorligt fängelsestraff men som i praktiken är mer kännbart än detta och vars syfte är att effek-

tivt förhindra återfall i brott. Enligt förslaget ska ungdomsstraffet inte längre bestå av övervakning och ungdomstjänst. I lagen sägs att verkställigheten av ett ungdomsstraff ska samordnas med stödåtgärder som främjar den dömdes livskompetens och avtjänandet av straffet. I lagen bestäms också om en preliminär verkställighetsplan och om initiativet till den. Sådan droganvändning som inverkar på verkställigheten av ungdomsstraffet förbjuds särskilt. Vid behov kan det genom utandningsprov kontrolleras att förbudet följs.

Det föreslås att påföljderna för att bryta mot villkoren i verkställighetsplanen och mot sådana föreskrifter som grundar sig på planen utvecklas. Enligt förslaget kan det bestämmas att en dömd som inte har infunnit sig till ett överva-

karsamtal eller något annat sådant sammanträffande ska hämtas till nästa motsvarande sammanträffande. Om den dömd inte rättar sig efter en anmärkning eller om den dömd annars allvarligt bryter mot villkoren i verkställighetsplanen ska han eller hon ges en skriftlig varning. Om den dömd inte iakttar varningen förs saken till domstol. Också framöver ska domstolen kunna bestämma ett annat straff i stället för den del av ungdomsstraffet som inte har avtjänats, om den dömd begår en allvarlig förseelse. Enligt propositionen kan detta straff i praktiken också vara ett ovillkorligt fängelsestraff.

Propositionen hänför sig till budgetpropositionen för 2005.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft vid ingången av 2005.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Med hänvisning till propositionen och övrig utredning finner utskottet förslaget nödvändigt och lämpligt. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Ungdomsstraffet togs i bruk på försök från början av 1997. Därefter har försöket fått förlängd tid i två respriser (se LaUB 5/1999 rd och LaUB 24/2001 rd). Den gällande lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff (1058/1996, nedan *försökslagen*) är i kraft till utgången av 2004. Lagutskottet har redan tidigare ansett det nödvändigt att ta i bruk ungdomsstraffet permanent i hela landet (se LaUB 5/1999 rd, s. 2/II).

Enligt propositionen är avsikten att lagen om ungdomsstraff skall tas i bruk i hela landet från början av 2005. På grund av problem med finansieringen av reformen anförde emellertid justitieministeriet under utskottsbehandlingen att lagen från början av året skulle tillämpas endast i de tingsrätter som hör till försökslagens tillämpningsområde och att den nya lagen skulle träda i kraft i resten av landet först från juli 2005. Grundlagsutskottet anförde i sitt utlåtande att finansiella orsaker inte med tanke på grundlagen

är godtagbara för att differentiera tillämpningen av det föreslagna ungdomsstraffssystemet. Enligt grundlagsutskottets uppfattning kunde ett sådant förslag inte behandlas i normal lagstiftningsordning. Till riksdagen har senare lämnats en proposition (RP 244/2004 rd) om komplettering av 2005 års budgetproposition (RP 151/2004 rd). I kompletteringspropositionen föreslås ett tillägg av 200 000 euro för verkställighet av straff, vilket enligt uppgift till utskottet gör det möjligt att ta i bruk lagen om ungdomsstraff i hela landet redan från början av 2005.

Enligt lagutskottets uppfattning kompletterar ungdomsstraffet väl vårt nuvarande påföljdssystem. Av motiven i propositionen (s. 6) framgår emellertid att ungdomsstraffet under de senaste åren har använts allt mindre. Minskningen har rent av varit så kraftig att det enligt uppgifter till utskottet under de sex första månaderna av 2004 har kommit in endast sex nya ungdomsstraff till Kriminalvårdsväsendet för verkställighet. En bidragande orsak till detta är sannolikt att man i mer än en tredjedel av fallen har varit tvungen att avbryta verkställigheten. Orsaken till detta har i allmänhet varit den dömdes missbruksproblem.

Lagutskottet vill därför lyfta fram Ungdomsbrottsarbetsgruppens förslag enligt vilket ett ungdomsstraff i framtiden skulle kunna förordnas bli avtjänat som sådan missbrukarvård som avses i lagen om missbrukarvård (41/1986).¹

De som döms till ungdomsstraff är i allmänhet gärningsmän med multiproblem som ofta återfaller i brott. Det skulle behövas mer kunskaper om gärningsmannen och hans eller hennes situation för att straffverkställigheten skulle kunna planeras i detalj med sikte på att stödja den unga personens möjlighet att klara sig i samhället. Ungdomsbrottsarbetsgruppen föreslår i sitt betänkande att det borde stiftas en särskild lag för utredning av gärningsmäns situation. Som det nu är får man uppgifter om personens livssituation genom en personundersökning om vilken föreskrivs i lagen (262/1940) och förordningen (1001/1942) om unga förbrytare. Bestämmelserna är emellertid spridda och inte särskilt heltäckande. Ungdomsbrottsarbetsgruppen framhåller i sitt betänkande att den nuvarande regleringen inte innehåller tillräckligt noggranna anvisningar om vad som skall utredas i personundersökningen och vilken typ av uppgifter som skall tas fram. Arbetsgruppen konstaterade vidare att den nuvarande lagstiftningen inte heller ser något samband med personundersökningen och möjligheten att styra in den misstänkte i stödåtgärder och service som kunde främja hans eller hennes förmåga att klara av sin livssituation och minska risken för att återfalla i brott (se KB 2004:12, s. 56).

Lagutskottet menar att personundersökningarna måste bli bättre. Det är därför skäl att noggrant överväga vilka olika metoder som står till buds och hur användbara de är. Enligt utredning till utskottet har de socialarbetare som ansvarar för arbetet med unga gärningsmän vid Helsingfors socialverk tagit i bruk den s.k. BARO-metoden som utvecklats av den holländske professorn Theo Doreleijers. Metoden går ut på en omfattande och strukturerad intervju med den misstänkte i samverkan med ungdomspsykiatrien. Ge-

nom denna metod har man fått fram uppgifter om den intervjuades bakgrund och livssituation vid tidpunkten för intervjun samt gjort ett systematiskt sammandrag av dem. Uppgifterna har också gjort det lättare att fastställa olika program i verkställighetsplanen för ungdomsstraffet. Utifrån erfarenheterna i Helsingfors anser lagutskottet att det är skäl att överväga om denna metod kunde tas i bruk också på annat håll.

Lagutskottet understryker att de uppgifter man har om en ung persons livssituation borde utnyttjas inte bara vid fastställandet av ungdomsstraffet utan också under verkställigheten. Detta är särskilt viktigt om det blir nödvändigt att döma ut ett annat straff i stället för ungdomsstraffet. Utskottet ställer sig inte bakom den uppfattning som förs fram i motiven till propositionen (s. 33/II och s. 35/II) enligt vilken det i sådana situationer endast skall beaktas den dom som resulterat i ett ungdomsstraff och motiveringen till den.

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av 6 och 7 kap. strafflagen

6 kap. Om bestämmande av straff

13 §. Avräkning av tider för frihetsberövande. I paragrafens 4 mom. föreskrivs om avräkning från ungdomsstraff på grund av frihetsberövande. Enligt lagförslaget skall, om straffet är ungdomsstraff, frihetsberövandet avräknas i skäligen mål.

Enligt motiven till propositionen (s. 18/I) motsvarar det frihetsberövande som avses i strafflagens 6 kap. 13 § frihetsberövandet i samband med ovillkorligt fängelse. I motiven framförs därför samma argument om ungdomsstraffets förhållande till frihetsberövande som i motiven till 19 § i lagen om ungdomsstraff framförs om ungdomsstraffets förhållande till ovillkorligt fängelsestraff. Enligt detta resonemang skall i regel två dagars ungdomsstraff motsvara en dags fängelsestraff.

Enligt lagutskottet är det inte godtagbart att en för den som döms till ungdomsstraff relevant

¹ Ungdomsbrottsarbetsgruppens betänkande. Justitieministeriets arbetsgrupps betänkanden 2004:12

fråga med avseende på jämlikheten som konsekvenserna av ett tidigare frihetsberövande på ungdomsstraffets längd endast framgår av omnämnanden i motiven till regeringens proposition. Utskottet föreslår därför att i momentet uttryckligen föreskrivs att ett dygns frihetsberövande motsvarar två ungdomsstraffdagar. För att avräkningen ändå skall kunna prövas från fall till fall föreslår utskottet en bestämmelse om att avvikelser från huvudregeln kan göras av särskilda skäl. I praktiken kommer sådana särskilda skäl med all sannolikhet att ha samband med ungdomsstraffets innehåll såsom det framgår av verkställighetsplanen. Av 4 och 5 § i lagförslag 2 framgår det att lagutskottet föreslår att domstolarna skall ha tillgång till verkställighetsplanen när straffet döms ut. I övrigt hänvisar utskottet till det som sägs i motiven till 19 § i lagförslag 2.

Ikraftträdandebestämmelsen. Enligt ikraftträdandebestämmelsen i propositionen är huvudregeln den att på brott som begåtts före den nya lagens ikraftträdande tillämpas försökslagen. Samtidigt föreslås det att 14 § 2 mom. i försökslagen upphävs.

Enligt 14 § 2 mom. i försökslagen gäller lagen till utgången av 2004, och även därefter skall 12 § 1 mom. och de bestämmelser som gäller verkställigheten av straffet tillämpas. Likaså tillämpas lagen efter 2004 när mål som enligt 1 § hör till lagens tillämpningsområde behandlas i en hovrätt eller högsta domstolen. Genom försökslagens övergångsbestämmelser har man försökt avgöra frågan om vilken lag som skall tillämpas på straff som redan har gått i verkställighet. Av 14 § 2 mom. i försökslagen följer inte att den skall tillämpas också när ett brott har begåtts 2004 men straff ännu inte har utdömts för det. Om ikraftträdandebestämmelsen i fråga om ändringen av 6 och 7 kap. i strafflagen utformas i enlighet med propositionen leder det till att försökslagen tillämpas i en vidare omfattning än vad som annars skulle vara fallet. Propositionens övergångsbestämmelser innebär även att på brott som begås 2004 tillämpas antingen försökslagen eller det allmänna påföljdssystemet enligt strafflagen beroende på vilken domstol

som behandlar brottmålet. I så fall fortsätter också den regionalt begränsade tillämpningen av försökslagen åtminstone under en viss tid efter lagens ikraftträdande.

Lagutskottet har kommit fram till att de konsekvenser som relateras ovan inte är lämpliga eller ens möjliga med beaktande av de jämlikhetssynpunkter som grundlagsutskottet framför i sitt utlåtande. Lagutskottet föreslår därför att den nya lagen tillämpas också på brott som begåtts 2004. Detta leder till att försökslagen tillämpas uteslutande i enlighet med sin egen övergångsbestämmelse, dvs. 14 § 2 mom. Den sistnämnda bestämmelsen ska därför kvarstå i sin nuvarande form.

Det är också viktigt med tanke på den domde att säkerställa att tillämpningen av den nya lagen också på brott som begåtts före dess ikraftträdande inte i enskilda fall leder till en strängare påföljd. Lagutskottet föreslår därför att i ikraftträdandebestämmelsens 2 mom. uttryckligen föreslås att i sådana fall får det straff som gärningsmannen dömts till inte vara strängare än det straff som han eller hon skulle ha dömts till enligt den lag som gällde vid gärningstidpunkten. Om en sådan situation uppkommer är domstolen alltså tvungen att helt konkret jämföra hur tillämpningen av den nya och den gamla lagen utfaller.

2. Lag om ungdomsstraff

2 §. Ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar. Enligt paragrafen döms till ungdomsstraff i minst fyra månader och högst ett år. Ungdomsstraffet innehåller övervakarsamtal, uppgifter och program som främjar den sociala funktionsförmågan samt stöd och handledning i samband med dessa. I regel innefattar ungdomsstraffet också övervakad orientering i arbetslivet och i utförande av arbete.

Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande att den föreslagna bestämmelsen om innehållet i ungdomsstraffet är anmärkningsvärt öppen för att ligga på lagnivå och att straffets utformning i detalj fastställs först efter domen utifrån en verkställighetsplan som kriminalvårdsväsen-

det har fastställt. Grundlagsutskottet påpekar att bestämmelsen inte tillräckligt exakt begränsar myndighetens prövningsrätt när det gäller att i det enskilda fallet bestämma hur straffet ska se ut. I praktiken kan detta bli ett problem med avseende på en jämlik behandling även av dem som döms till ungdomsstraff. Grundlagsutskottet påpekar därför att bestämmelsen absolut måste preciseras t.ex. när det gäller det minsta och det högsta antalet veckotimmar som kan åtgå till sådana uppgifter, program och orienteringsperioder som avses i lagen. Denna precisering är en förutsättning för att lagförslaget till dessa delar kan behandlas i normal lagstiftningsordning.

Med hänvisning till grundlagsutskottets utlåtande föreslår lagutskottet att till paragrafen fogas ett nytt 3 mom. som föreskriver om ett maximalt antal timmar per vecka för sammankomster som utgör en del av verkställighetsplanen för ungdomsstraffet. Med sammankomster som ingår i straffverkställigheten avses övervakade samtal samt uppgifter och program som främjar den sociala funktionsförmågan och som den dömde fullföljer under övervakning samt övervakad orientering i arbetslivet och i utförande av arbetet. Antalet veckotimmar som åtgår till verkställigheten kan variera under maximigränsen t.ex. om den dömde under en viss period deltar i ett program eller en del av ett program.

4 §. *Preliminär verkställighetsplan och 5 §. Verkställighetsplan.* Enligt de föreslagna paragraferna gör Kriminalvårdsväsendet på allmänna åklagarens eller domstolens begäran upp en preliminär verkställighetsplan för ungdomsstraffet. Av den preliminära verkställighetsplanen skall framgå ungdomsstraffets huvudsakliga innehåll. Efter att ett ungdomsstraff har dömts ut skall Kriminalvårdsväsendet göra upp en verkställighetsplan för ungdomsstraffet.

Konsekvensen av de föreslagna bestämmelserna är att ungdomsstraffet döms ut på basis av en preliminär verkställighetsplan och att straffets faktiska innehåll bestäms först därefter genom ett separat beslut av en förvaltningsmyndighet. Ett sådant arrangemang är problematiskt både med tanke på domstolarnas ställning och

uppgifter och med beaktande av att det sammanhänger med rätten att söka ändring och andra frågor som berör verkställigheten och som man inte har tagit ställning till i propositionen. Också själva förfarandet är mycket tungrott eftersom den misstänkte och senare till ungdomsstraff dömde skall höras separat både i samband med den preliminära verkställighetsplanen och därefter när den egentliga verkställighetsplanen görs upp.

På grund av det som anförs ovan föreslår lagutskottet att systemet med en preliminär verkställighetsplan slopas och att ungdomsstraff alltid utdöms utifrån en egentlig verkställighetsplan. Det materiella innehållet i verkställighetsplanen samt förfarandet när planen görs upp motsvarar i utskottets förslag det som framgår av propositionen. Kriminalvårdsväsendet skall också i fortsättningen vara behörigt att utfärda föreskrifter som preciserar verkställighetsplanen. Enligt förslaget skall i momentet dessutom nämnas vad dessa föreskrifter kan gälla.

På grund av de föreslagna ändringarna måste paragrafernas rubriker ändras.

6 §. *Inledande av verkställigheten av ett ungdomsstraff.* I den föreslagna paragrafen föreskrivs om när verkställigheten av ett ungdomsstraff skall inledas eller kan inledas. Dessutom innehåller paragrafen bestämmelser om när ett ungdomsstraff förfaller.

Enligt förslaget skall i regel verkställigheten av ett ungdomsstraff inledas utan dröjsmål när domen har vunnit laga kraft. Enligt motiven till propositionen (s. 29/I) kan inledandet av verkställigheten emellertid vid behov framskjutas om ett hinder som är känt före verkställigheten påbörjas dyker upp. Som exempel på ett sådant hinder nämns i motiven militärtjänstgöring som fortfarande pågår eller som skall inledas.

För att realisera denna möjlighet att framskjuta verkställigheten föreslår lagutskottet att en uttrycklig bestämmelse om detta tas in i paragrafens 1 mom. Enligt förslaget kan verkställigheten framskjutas om det finns något i bestämmelsen nämnt godtagbart skäl. Enligt utskottets uppfattning är det ändå inte nödvändigt att ge en ut-

tömmande förteckning över godtagbara grunder utan som exempel kan nämnas fullgörande av värnplikt eller civiltjänst eller sjukdom. Beslut om att framskjuta verkställigheten fattas av Kriminalvårdsväsendet som enligt förslaget till 14 § också kan avbryta verkställigheten av ett ungdomsstraff temporärt.

10 §. Förordnande av övervakare. I paragrafen föreskrivs om förordnande av övervakare och vid behov av en person som bistår denne.

Grundlagsutskottet konstaterar i sitt utlåtande att bestämmelsen om förordnande av en person som bistår övervakaren är av betydelse med avseende på 124 § i grundlagen eftersom den person som på detta sätt förordnats inte behöver vara en tjänsteman. Men enligt utskottets uppfattning är uppdraget att bistå tjänstemannaövervakaren inte så självständigt att den föreslagna bestämmelsen skulle vara problematisk från grundlagssynpunkt. Med tanke på rättssäkerheten och god förvaltning måste det ändå ses som en brist, fortsätter utskottet, att den föreslagna bestämmelsen inte utöver konstaterandet om lämplighet innehåller några kompetens- eller behörighetsvillkor för den person som förordnas att bistå övervakare. Grundlagsutskottet anser därför att lagförslaget måste kompletteras på dessa punkter.

Med hänvisning till grundlagsutskottets utlåtande föreslår lagutskottet att i paragrafens 2 mom. föreskrivs att den person som förordnas att bistå övervakaren har en för uppdraget lämplig utbildning inom det sociala området eller i barn- eller ungdomspedagogik samt erfarenhet av att arbeta med ungdomar. Lagutskottet anser att det med beaktande av personens uppgifter inte är nödvändigt att kräva att han eller hon har slutexamen inom något av de områden som nämns i paragrafen. Det räcker att personen i fråga har utbildning på något av de nämnda områden samt erfarenhet av att arbeta med ungdomar. I undantagsfall kan det ändå finnas situationer där det inte går att få tag på någon person som bistår övervakaren och som uppfyller dessa krav på utbildning. Med tanke på detta är det skäl att utfor-

ma bestämmelsen så att även någon annan lämplig person kan förordnas till uppdraget. Lagutskottet understryker ändå att den sistnämnda bestämmelsen är avsedda att tillämpas endast i undantagsfall vilket även formuleringen "av särskilda skäl" antyder.

Enligt utredning till utskottet är avsikten den att Kriminalvårdsväsendet skall ingå ett avtal med den förordnade personen om dennes uppdrag. Eftersom det är skäl att föreskriva om detta i lag föreslår utskottet ett omnämmande i paragrafen. Enligt 2 mom. i propositionen kan till den som förordnas att bistå övervakaren betalas arvode och kostnadsersättning av statens medel. Eftersom lagutskottet ovan föreslår att 2 mom. kompletteras med behörighetskrav för den som förordnas att bistå övervakaren föresfaller det lämpligt att bestämmelser om avtal, arvode och kostnadsersättning tas in i ett *nytt 3 mom.* Samtidigt föreslås att det uttryckligen nämns att Kriminalvårdsväsendet beslutar om betalning av de prestationer som nämns i momentet. Närmare bestämmelser om förfarandet vid betalning av arvode och kostnadsersättning utfärdas med stöd av 22 § 5 punkten genom förordning av statsrådet.

På grund av de föreslagna ändringarna i paragrafen har utskottet även ändrat paragrafrubriken.

11 §. Uppgifter för övervakaren och den som förordnats att bistå övervakaren. Den föreslagna paragrafen innehåller bestämmelser om vilka uppgifter övervakaren och den som förordnats att bistå övervakaren skall sköta. Av formuleringarna i 2 mom. framgår att avsikten är att övervakaren ska kunna förplikta den som bistår honom eller henne att handla på ett visst sätt. Lagutskottet har preciserat utformningen av paragrafen på denna punkt.

Samtidigt påpekar utskottet att Kriminalvårdsväsendet också utan en uttrycklig bestämmelse kan utfärda allmänna anvisningar till den som bistår övervakaren när det gäller skötsel av uppgifter som hör samman med verkställigheten av ett ungdomsstraff.

13 §. Övervakning av droganvändning. I paragrafen föreskrivs om övervakningen av förbudet mot användning av droger. Lagutskottet har justerat formuleringen i paragrafen så att de motsvarar dess förslag till 5 § 3 mom., 12 §, 14 § 1 mom. samt 15 § 1 mom.

14 §. Tiden för avtjänande av ett ungdomsstraff. I den föreslagna paragrafen finns en bestämmelse om när tiden för avtjänande av ett ungdomsstraff börjar löpa samt om möjligheten att tillfälligt avbryta verkställigheten.

Lagutskottet har ovan i samband med 4 och 5 § föreslagit ett system där domstolen redan när ungdomsstraffet döms ut har tillgång till en verkställighetsplan. Om utskottets förslag godkänns leder det till att inledandet av ett ungdomsstraff enligt 1 mom. måste bindas till någon annan tidpunkt än till den när verkställighetsplanen delges den dömden. Lagutskottet föreslår därför att i momentet intas en bestämmelse enligt vilken tiden för avtjänande av ett ungdomsstraff börjar löpa när den dömden kommer till det första övervakarsamtalet eller till en annan sammankomst som avses i 2 § 2 mom.

Enligt paragrafens 2 mom. kan Kriminalvårdsväsendet tillfälligt avbryta verkställigheten av ungdomsstraffet för högst ett år. Enligt motiven (s. 28/II) kan verkställigheten avbrytas till och med flera gånger förutsatt att avbrotten sammanlagt inte varar längre än ett år. Lagutskottet föreslår en justering av momentet för att förtydliga detta.

I den föreslagna paragrafen finns inga bestämmelser om vad som händer med straffet när den i bestämmelsen avsedda maximitiden för tillfälliga avbrott har uppnåtts. Enligt motiven (s. 29/I) fortsätter tiden för avtjänande av ungdomsstraffet alltid utan avbrott tills den har löpt ut oberoende av om hindret kvarstår och den dömden av orsaker som beror på det inte vidtar sådana åtgärder som verkställigheten förutsätter. Lagutskottet anser att den föreslagna lösningen i situationer med långvariga hinder är skälig för de unga dömda. Det faktum att tiden för avtjänande fortsätter efter att maximitiden för av-

brott har överskridits är emellertid så viktigt att lagutskottet föreslår en uttrycklig bestämmelse om detta i lag. Utskottet föreslår därför att till momentet fogas en ny mening.

15 §. Hämtning. I paragrafen föreskrivs om möjligheten att hämta den som dömts till ungdomsstraff till ett övervakarsamtal eller någon annan motsvarande sammankomst samt om hur hämtningen verkställs.

Enligt föreslagna 1 mom. kan den dömden hämtas till nästa motsvarande sammankomst som övervakaren särskilt bestämmer om den som har dömts till ungdomsstraff uteblir från ett övervakarsamtal eller någon annan sammankomst som avses i 2 § 2 mom. utan godtagbara skäl som övervakaren har vetskap om. Enligt motiven (s. 29/II) krävs inga vägande skäl av typen laga förfall för att frånvaron skall godkännas. Som exempel på godtagbara skäl nämns i motiven en nära anhörigs insjuknande, en anställningsintervju eller en hastigt påkommen närvaroplikt som hänför sig till arbete eller studier. I motiven betonas dessutom att hämtningen alltid skall vara beroende av prövning och inte tillgripas i situationer där det är oklart om det finns godtagbara skäl.

Enligt utskottets uppfattning antyder motiven att förutsättningarna för hämtning är strängare än vad som framgår av 1 mom. Enligt själva paragrafen är det nämligen ett tillräckligt skäl för hämtning att övervakaren inte har vetskap om det godtagbara skälet. Eftersom hämtning och eventuellt hållande i förvar utgör ett betydande ingrepp i den personliga integriteten är det skäl att precisera förutsättningarna för hämtning. Enligt utskottets förslag kan hämtning komma i fråga endast om det t.ex. med hänsyn till den dömdes tidigare uppträdande är sannolikt att han eller hon utan hämtning skulle hålla sig undan också senare, redan avtalade möten. Hämtning kan då alltså inte komma i fråga i en situation där den dömden i allmänhet har deltagit i de sammankomster som verkställigheten av ungdomsstraffet har förutsatt och där hans eller hennes utevaro kan anses i någon mån oväntat.

16 §. Överträdelser av villkor och föreskrifter som gäller ett ungdomsstraff. I den föreslagna paragrafen ingår bestämmelser om vilka påföljder som hänför sig till överträdelser av villkoren för ungdomsstraffet.

Enligt paragrafens 3 mom. kan Kriminalvårdsväsendet vidta åtgärder för att föra ett ärende till domstolsbehandling om den som har dömts till ungdomsstraff inte börjar avtjänas straffet eller om den dömde avbryter avtjänandet eller inte rättar sig efter en varning. I motiven (s. 32/I) påpekas att det är fråga om ett klandervärt förfarande. Åtgärder för att föra ärende till domstolsbehandling skall sålunda inte vidtas om den dömde har godtagbara skäl till sin underlåtelse, som t.ex. kan hänga samman med hans eller hennes hälsotillstånd, studier eller arbete. Lagutskottet föreslår att momentet förtydligas på denna punkt.

17 §. Rättegångsförfarandet vid överträdelser. I paragrafen ingår en föreskrift om det förfarande som skall iakttas vid behandlingen av överträdelser av den som har dömts till ungdomsstraff när domstolen skall döma till ett annat straff. Enligt föreslagna 2 mom. ska domstolen höra den dömde personligen innan målet avgörs vid äventyr att målet avgörs trots att den dömde är frånvarande.

Lagutskottet har kommit fram till att den dömdes roll i det föreslagna förfarandet kan bli mycket obetydlig. Detta är inte rätt och riktigt med beaktande särskilt av att möjligheten att döma till ovillkorligt straff enligt föreslagna 18 § är något mer framträdande än i försökslagen. Det att en ung person är personligen närvarande i domstolen kan åtminstone i vissa fall fungera som varning och varnagel och avskräcka den unge från att återfalla i brott. Lagutskottet föreslår därför att bestämmelsen ändras så att när ett annat straff utdöms i stället för ett ungdomsstraff skall den dömde själv alltid höras personligen.

Vid övervägande av vilken straffart som skall dömas ut i stället för ungdomsstraffet skall enligt föreslagna 18 § 3 mom. hänsyn tas till personens ålder, hur stor del av straffet som är oavtjän-

nat, hur allvarligt det klandervärda förfarandet har varit och av vilken karaktär det brott som ledde till ungdomsstraffet var. Av motiven till propositionen (s. 34/II) framgår också att vid bedömningen av hur klandervärt den dömdes beteende är kan avseende fästas t.ex. vid den dömdes uppträdande och vid hur den unga personen har betett sig på den plats där ungdomsstraffet avtjänas. Enligt den bedömning som lagutskottet har gjort har den åklagare som handhar ärendet inte nödvändigtvis några noggranna uppgifter om dessa omständigheter och det är osannolikt att den dömde själv kan föra fram omständigheter av denna typ som mycket väl kan vara fördelaktiga för honom eller henne. Det är därför viktigt att genom bestämmelsen uppmärksamma domstolarna på att även Kriminalvårdsväsendets representant bör höras. I praktiken är det sannolikt den unga personens övervakare som bäst känner till frågor av denna art. Det finns ändå ingen anledning att föreskriva att övervakaren måste höras utan det är befogat att ge domstolarna möjlighet att pröva detta från fall till fall. Om den som dömts till ungdomsstraff t.ex. inte alls har inlett avtjänandet ger hörandet av Kriminalvårdsväsendets representant inte någon tilläggsutredning av betydelse i ärendet. Huvudregeln bör ändå vara att domstolen bereder Kriminalvårdsväsendets representant en möjlighet att bli hörd.

18 §. Straff som döms ut i stället för ungdomsstraff. Formuleringen av den föreslagna paragrafens 1 mom. förutsätter att domstolen efter att ha konstaterat att den dömde har förfarit på ett sådant sätt som avses i 16 § 3 mom. skall döma ut ett annat straff i stället för den del av ungdomsstraffet som inte har avtjänats. Enligt bestämmelsen har domstolen alltså ingen möjlighet att i ett sådant fall betrakta ungdomsstraffet som avtjänat i dess helhet. Enligt motiven (s. 34/I) skulle detta ändå vara möjligt. Enligt utredning till utskottet är motiveringen missvisande på denna punkt.

I paragrafens 2 mom. föreskrivs om det som ska beaktas vid val av en ny straffart i stället för ungdomsstraffet. Som nytt straff kan enligt

3 mom. också ovillkorligt fängelsestraff aktualiseras om ungdomsstraffet i sin helhet eller till en mycket stor del är oavtjänat och om det med hänsyn till de prövningsgrunder som nämns i 2 mom. finns skäl till detta.

I motiven till propositionen (s. 10/II) påpekas att det att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut i stället för den del av ungdomsstraffet som inte har avtjänats kan kritiseras på den grunden att ungdomsstraffet i tiden dömdes ut eftersom det ansågs att det inte fanns vägande skäl för att döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff. Å andra sidan sägs det också i motiven att ett ovillkorligt fängelsestraff i stället för den del av ungdomsstraffet som inte avtjänats är sällan ett effektivt sätt när det gäller en ung person som medvetet har försummat verkställigheten av ungdomsstraffet.

Med hänvisning i synnerhet till den sistnämnda synpunkten anser lagutskottet det godtagbart att det yttersta hotet vid allvarliga försummelser i verkställigheten av ungdomsstraffet gått och väl kan vara ett ovillkorligt fängelsestraff. Å andra sidan förenar sig lagutskottet om den uppfattning som framgår av motiven att utdömande av ett fängelsestraff i stället för ett ungdomsstraff förutsätter tungt vägande skäl. I motiven (se särsk. s. 34/II) där domstolen seriöst övervägde ovillkorligt fängelsestraff redan när ungdomsstraffet dömdes ut och där ungdomsstraffet sedan lämnats oavtjänat helt eller i stor utsträckning. För att synpunkter av denna typ skall väga tillräckligt tungt i domstolens prövning föreslår utskottet att momentet ändras så att dömande till ovillkorligt fängelsestraff med beaktande av de prövningsgrunder som nämns i 2 mom. dessutom förutsätter att det också enligt en helhetsbedömning föreligger "särskilda skäl".

19 §. Beaktande av den del av ungdomsstraffet som har avtjänats. När någon döms till ett nytt straff skall enligt paragrafen den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats i skälig mål beaktas som en straffnedsättningsgrund.

I motiven (s. 34/II) framförs en klar ståndpunkt till vad som avses med en skälig relation

mellan olika typer av straff i olika situationer. Avsikten är att när det döms till ovillkorligt fängelse i stället för ett ungdomsstraff motsvarar två ungdomsstraffsdagar en fängelsedag. Lagutskottet ställer sig inte direkt negativt till tanken på att undvika ett schematiskt betraktelsesätt när förhållandet mellan olika straffarter bestäms. Men utskottet upprepar det som anfördes i samband med ändringen av 6 kap. 13 § i strafflagen och påpekar att det inte är godtagbart att en så viktig fråga som ungdomsstraffets förhållande till ovillkorligt fängelsestraff bestäms utifrån omnämnanden i motiven till regeringens proposition. Utskottet föreslår därför att till paragrafen fogas en bestämmelse enligt vilken två ungdomsstraffsdagar anses motsvara en dag ovillkorligt fängelse. Eftersom ungdomsstraffet kan vara mycket varierande till sitt innehåll föreslås det också att domstolarna skall ges möjlighet att bedöma saken från fall till fall. Domstolen kan då avvika från den ovan nämnda relationen mellan straffarterna i någondera riktningen beroende på hur det redan verkställda ungdomsstraffet i det enskilda fallet har utformats. Om den dömde t.ex. deltagit i intensiva program kan två ungdomsstraffsdagar anses vara mer än en dag ovillkorligt fängelse. En avvikelse från den förvandlingsrelation som nämns i paragrafen förutsätter alltid att man i domsmotiveringen nämner på vilket sätt ungdomsstraffet har avvikit från det normala.

23 §. Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser. I samband med ikraftträdandebestämmelsen i förslaget till ändring av 6 och 7 kap. i strafflagen föreslog lagutskottet att den nya lagen om ungdomsstraff skall vara tillämplig även på brott som begåtts före lagens ikraftträdande. I så fall bör domstolen ändå se till att det straff som utdöms enligt den nya lagen inte blir strängare än straffet skulle ha varit om det utdömts enligt den lag som gällde vid gärningstidpunkten. Om den föreslagna ändringen i strafflagens ikraftträdandebestämmelse godkänns blir 2 mom. i denna paragraf överflödig. Lagutskottet föreslår därför att den stryks.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslag 1 och 2 godkänns med följande ändringar:

att lagförslag 3 och 4 godkänns utan ändringar och

Utskottets ändringsförslag**1.****Lag****om ändring av 6 och 7 kap. strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) 6 kap. 13 § 4 mom., sådant det lyder i lag 515/2003, samt
fogas till 6 kap. 1 §, sådan den lyder i nämnda lag 515/2003, ett nytt 2 mom., varvid de nuvarande 2—4 mom. blir 3—5 mom., till 6 kap. en ny 10 a §, till 7 kap. 4 §, sådan den lyder i lag 697/1991, ett nytt 2 mom. och till 7 kap. en ny 8 §, i stället för den 8 § som upphävts genom lag 751/1997, som följer:

6 kap.

Om bestämmande av straff

1 och 10 a §
(Som i RP)

13 §

Avräkning av tiden för frihetsberövande

Om straffet är ungdomsstraff skall frihetsberövandet avräknas (utesl.). När avräkning enligt detta moment görs motsvarar ett dygns frihetsberövande två ungdomsstraffdagar om inte avvikelser från detta görs av särskilda skäl.

7 kap.

Om gemensamt straff

4 och 8 §
(Som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen

(1 mom. som i RP)

Denna lag tillämpas även på brott som har begåtts före lagens ikraftträdande om inget annat följer av 14 § 2 mom. i lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff (1058/1996). Det straff som gärningsmannen döms till får emellertid inte vara strängare än det straff som han eller hon skulle ha dömts till enligt den lag som gällde vid gärningstidpunkten. (Nytt)
(2—4 mom. utest.)

2.

Lag om ungdomsstraff

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §
(Som i RP)

2 §

Ungdomsstraffets längd och vad straffet innefattar

(1 och 2 mom. som i RP)

Den dömda får förpliktas att under högst åtta timmar per vecka delta i sammankomster som ingår i straffverkställigheten. Antalet timmar per vecka kan variera under strafftiden om verkställigheten förutsätter det. (Nytt)

3 §
(Som i RP)

4 §

Verkställighetsplan

Kriminalvårdsväsendet skall på allmänna åklagarens eller domstolens begäran innan ett ungdomsstraff döms ut göra upp en (utesl.) verkställighetsplan för ungdomsstraffet av vilken skall framgå

1) de föreskrifter som hänför sig till kontakterna mellan övervakaren och den dömda och

2) de uppgifter och program som främjar den sociala funktionsförmågan samt den del som gällerorientering i arbetslivet och i utförande av arbete.

(2 mom. utesl.)

Kriminalvårdsväsendet skall höra den misstänkte i samband med att (utesl.) verkställighetsplanen görs upp. Om den misstänkte är yngre än 18 år skall vårdnadshavaren, intressebevakaren eller någon annan laglig företrädare ges tillfälle att bli hörd.

5 §

Precisering av verkställighetsplanen

(1 och 2 mom utesl.)

Efter att ett ungdomsstraff har dömts ut kan Kriminalvårdsväsendet med utgångspunkt i planen meddela sådana föreskrifter som behövs vid verkställigheten och som gäller tidpunkterna för de övervakarsamtal och andra sammankomster som avses i 2 § 2 mom. samt den närmare utformningen av uppgifter, program och orientering.

6 §

Inledande av verkställigheten av ett ungdomsstraff

Verkställigheten av ett ungdomsstraff skall inledas utan dröjsmål när domen har vunnit laga kraft eller kan verkställas som en lagakraftvunnen dom om det inte finns något hinder för inledandet på grund av att den dömda är sjuk, fullgör sin värnplikt eller civiltjänst eller av liknande godtagbara skäl.

(2—4 mom. som i RP)

7—9 §
(Som i RP)

10 §

Förordnande av övervakare och person som bistår denne

(1 mom. som i RP)

För att främja en ändamålsenlig verkställighet av ett ungdomsstraff kan en person som samtycker till uppdraget förordnas att bistå övervakaren förutsatt att denna person har en för upp-

draget lämplig utbildning inom det sociala området, i ungdomsarbete eller i pedagogik samt erfarenhet av arbete med ungdomar. Av särskilda skäl kan även någon annan lämplig person förordnas till uppdraget. På den som bistår en övervakare tillämpas språklagen (423/2003) och bestämmelserna om straffrättsligt tjänsteansvar.

Kriminalvårdsväsendet ingår ett avtal med den som förordnats att bistå en övervakare om skötseln av uppdraget samt beslutar om arvode och kostnadsersättning som skall betalas till denne av statens medel. (Nytt)

11 §

Uppgifter för övervakaren och den som förordnats att bistå övervakaren

(1 mom. som i RP)

Den som har förordnats att bistå övervakaren skall iaktta övervakarens föreskrifter om verkställigheten av ungdomsstraffet och informera övervakaren om överträdelser av villkoren i verkställighetsplanen och överträdelser av föreskrifter som grundar sig på den.

(3 mom. som i RP)

12 §

(Som i RP)

13 §

Övervakning av droganvändning

Om den dömden av yttre kännetecken att döma sannolikt är påverkad av alkohol eller andra droger vid ett övervakarsamtal eller en annan sammankomst som avses i 2 § 2 mom. när ungdomsstraffet verkställs, skall övervakaren eller någon annan tjänsteman vid Kriminalvårdsväsendet anteckna observationerna av berusningstillståndet. Om det misstänks att berusningen beror på alkohol, kan en tjänsteman vid Kriminalvårdsväsendet ålägga den dömden att lämna utandningsprov.

14 §

Tiden för avtjänande av ett ungdomsstraff

Tiden för avtjänande av ett ungdomsstraff börjar löpa när den dömden kommer till det första övervakarsamtalet eller till en annan sammankomst som avses i 2 § 2 mom..

Kriminalvårdsväsendet kan tillfälligt avbryta verkställigheten av ungdomsstraffet eller den del som återstår av straffet för sammanlagt högst ett år om det föreligger hinder för att slutföra avtjänandet av ungdomsstraffet under strafftiden och orsaken till detta inte är en i 16 § 3 mom. avsedd allvarlig överträdelse av villkoren i verkställighetsplanen eller av föreskrifter som grundar sig på den. Efter att den maximitid som avses i detta moment har löpt ut fortsätter tiden för avtjänande av ungdomsstraffet oavbrutet till strafftidens slut oberoende av hindret.

15 §

Hämtning

Om den som har dömts till ungdomsstraff utelämnas från ett övervakarsamtal eller något annat sammanträffande som avses i 2 § 2 mom. utan godtagbara skäl som övervakaren har vetskap om och om det är sannolikt att den dömden håller sin undan, kan den dömden hämtas till nästa motsvarande sammanträffande som övervakaren särskilt bestämmer. Polisen skall ge handräddning vid hämtningen, om inte hämningsåtgärderna skall anses klart oändamålsenliga.

(2 och 3 mom. som i RP)

16 §

Överträdelser av villkor och föreskrifter som gäller ett ungdomsstraff

(1 och 2 mom. som i RP)

Om den som har dömts till ungdomsstraff inte börjar avtjäna straffet eller om den dömden avbryter avtjänandet eller inte rättar sig efter en varning och han eller hon inte har något godtagbart skäl för detta, skall Kriminalvårdsväsendet vidta åtgärder för att föra saken till domstol. Kri-

minalvårdsväsendet kan samtidigt bestämma att verkställigheten av ungdomsstraffet inte får inledas eller avbryta verkställigheten.

17 §

Rättegångsförfarandet vid överträdelser

(1 mom. som i RP)

Domstolen skall *höra den dömda personligen* innan målet avgörs. *Likaså skall en representant för Kriminalvårdsväsendet ges tillfälle att bli hörd om det inte är uppenbart onödigt för behandlingen av ärendet.* I övrigt iakttas i tillämpliga delar vad som föreskrivs om rättegång i brottmål.

(3 mom. som i RP)

18 §

Straff som döms ut i stället för ungdomsstraff

(1 och 2 mom. som i RP)

Om ungdomsstraffet i sin helhet eller till en mycket stor del är oavtjänat och om det även i övrigt med hänsyn till de prövningsgrunder som nämns i 2 mom. *också enligt en helhetsbedömning* finns särskilda skäl till detta, kan ovillkorligt fängelsestraff dömas ut i stället för den del av ungdomsstraffet som inte har avtjänats.

19 §

Beaktande av den del av ungdomsstraffet som har avtjänats

När någon som har dömts till ungdomsstraff döms till ett nytt straff i ett sådant fall som avses i 7 kap. 8 § strafflagen eller i 6 § 3 mom. eller 18 § 1 mom. i denna lag, skall den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats i skälig mån beaktas som en straffnedsättningsgrund. *Två ungdomsstraffdagar anses motsvara en dag ovillkorligt fängelse om det inte med beaktande av innehållet i den del av ungdomsstraffet som redan har avtjänats finns särskilda skäl att avvika från detta.*

20—22 §
(Som i RP)

23 §

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser

(1 mom. som i RP)

(2 mom. *utesl.*)

(3 mom. som i RP)

LaUB 11/2004 rd — RP 102/2004 rd

Helsingfors den 30 november 2004

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
vordf. Susanna Rahkonen /sd
medl. Esko Ahonen /cent
Lasse Hautala /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd
Lyly Rajala /saml

Jukka Roos /sd
Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Pertti Salovaara /cent
Minna Sirnö /vänst
Timo Soini /saf
Marja Tiura /saml
Jan Vapaavuori /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.